

Läroplan för gymnasieskolan

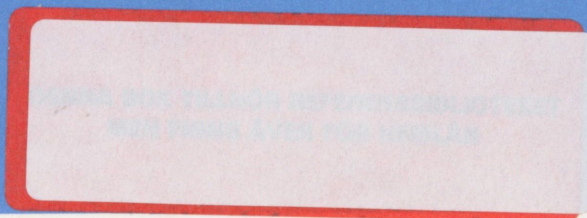
Lgy⁷⁰

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100172 4704

Dramatik

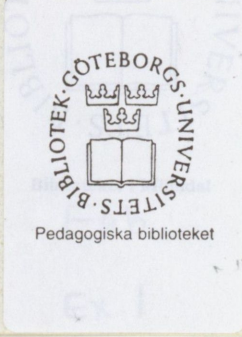
II Supplement 81

SKOLÖVERSTYRELSEN 1982

Föreliggande supplement ersätter Lgy 70:I, s 180, Lgy 70:II, Supplement 3- och 4-åriga linjer, s 338–343 samt Supplement 2-årig Ek, So och Te linje, s 180–183. Det gäller som alternativ till tidigare supplement fr o m läsåret 1982–83 och skall tillämpas generellt fr o m läsåret 1983–84.

TEK·GÖTEBORGS·UN

Pedagogiska biblioteket

603

Lggyll

Läroplan för gymnasieskolan

SKOLÖVERSTYRELSEN

LiberUtbildningsförlaget Stockholm

Supplement 81

Fastställt 1982-03-25

Dnr S 81:810

Dramatik

LiberUtbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Separata exemplar kan beställas genom
Liber distribution
Läromedelsorder
162 89 STOCKHOLM

Förord

Läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70) består av en allmän del (del I), som är gemensam för samtliga studievägar, samt av supplement (del II) för skilda studievägar och ämnen.

Den allmänna delen (del I) innehåller av Kungl Maj: t fastställda mål och riktlinjer, timplaner och kursplaner (mål och huvudmoment i enskilda ämnen) samt av SÖ utfärdade allmänna anvisningar för gymnasieskolans verksamhet.

Supplementdelen (del II) återger timplaner och kursplaner (mål och huvudmoment), fogar till dessa i förekommande fall delmoment och årskursfördelningar samt ger allmänna riktlinjer för undervisningens bedrivande i de olika ämnena.

I föreliggande supplement rörande ämnet dramatik återges den kursplan som fastställts av regeringen 1982-03-25 att gälla som alternativ till tidigare kursplaner (Lgy 70:I Allmän del, s 180) fr o m läsåret 1982/83 och generellt fr o m läsåret 1983/84. Supplementet innehåller också de av SÖ fastställda kommentarer till kursplanen som från samma tidpunkter ersätter de tidigare gällande (Lgy 70:II, Supplement 3- och 4-åriga linjer, s 338–343 samt Supplement 2-årig Ek, So och Te linje, s 180–183).

Med tanke på den fortlöpande läroplansöversynen är det angeläget att erfarenheter av läroplanens tillämpning som görs på skolorna delges SÖ.

Stockholm i april 1982

Skolöverstyrelsen

© 1982 Skolöverstyrelsen och
LiberUtbildningsförlaget

ISBN 91-40-70858-6 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

LiberTryck Stockholm 1982 194522

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBLIOTEK
KONSTGÅRDEN 1 402 00

Innehåll

1	MÅL OCH HUVUDMOMENT	6
2	KOMMENTARER	7
2.1	Allmänna synpunkter på ämnet	7
2.2	Kommentarer till huvudmomenten	8
2.2.1	Grundläggande övningar	8
2.2.2	Improvisationer	9
2.2.3	Produktion	12
2.2.4	Teaterbesök och teaterhistorisk orientering	13

MÅL

Eleven skall genom undervisningen i dramatik

bli medveten om hur människor ömsesidigt påverkar varandra i samarbets- och konfliktsituationer,

utveckla förmågan att uttrycka sig med rörelse, röst och tal,

utveckla fantasin och inlevelseförmågan i arbete med dramatiska improvisationer,

lära sig att använda dramats och teaterns uttrycksmedel samt

få kunskap om dramats och teaterns utveckling och funktioner.

HUVUDMOMENT

Grundläggande övningar

Improvisationer

Produktioner

Teaterbesök och teaterhistorisk orientering

2.1 Allmänna synpunkter på ämnet

Varje människa deltar under sin livstid i en mängd olika situationer, där hon tvingas att ta på sig olika roller: familjeroller, könsroller, yrkesroller. Som barn gör hon det oreflekterat, senare i livet med en växande medvetenhet om de förväntningar och krav som de olika situationerna ställer. Många människor upplever i dag ett starkt behov att bredda sitt uttrycksregister för att på ett bättre sätt kunna ta emot tankar, idéer och åsikter och förmedla dem till andra. I ämnet dramatik kan dessa behov tillgodoses.

Dramatikämnets innehåll kan emellertid inte begränsas till att träna specifika uttrycksfärdigheter. Färdighetsträningen måste ske på ett sätt som utvecklar hela människan. Undervisningen kan till stor del utgå från erfarenheter, färdigheter och attityder som eleverna tidigare förvärvat.

Dramatisk verksamhet förekommer som metod för inläring och utveckling i en rad andra ämnen på skolans samtliga stadier. I gymnasieskolan har ämnet dramatik följande tre funktioner:

att ge utrymme för en så allsidig personlighetsutveckling som möjligt

att ge ungdomarna en möjlighet att upptäcka och pröva sina egna resurser på dramats och teaterns områden

att ge kunskaper om teater och drama som konst- och kulturformer i samhället.

Ämnet skall ge eleverna tillfälle att utvecklas socialt och kreativt. Denna inriktning är samtidigt ett övergripande mål för skolans verksamhet. Att den ändå måste betonas vid en presentation av ämnet måste ses mot bakgrunden av att dramatik blivit ett andningshål för många elever som upplevt undervisningen i andra ämnen som alltför konkurrensinriktad och pressande. Den träning i att använda dramats och teaterns uttrycksmedel som utgör kärnan i undervisningen sker i former och situationer som samtidigt utvecklar lyhördhet för andra människor, samarbetsförmåga och trygghet samt gör eleverna medvetna om processer i gruppen. Till ämnets personlighetsutvecklande funktion hör att arbetet kan leda fram till en fördjupad självkänedom och människokunskap. Dessa kunskaper kan grundlägga ett intresse för utbildning inom konstnärliga, pedagogiska och vårdande yrken.

En viktig uppgift för ämnet är att erbjuda elever med ett specialintresse för drama och teater tid och resurser till

att utöva detta intresse. Teatern som konstform får därmed en plats i skolan vid sidan av litteraturen inom ämnet svenska, bildkonsten i teckningsundervisningen och tonkonsten inom ämnet musik. Eleverna får en möjlighet att uttrycka sig i tal och rörelse, färg och form, ljud och ljus. Därmed ges ämnet också en yrkesorienterande inriktning. Eleverna får pröva styrkan i sitt intresse. De får pröva om de besitter den uthållighet och förmåga att övervinna svårigheter som erfordras om man vill utöva teater yrkesmässigt. De får som deltagare i en grupp använda teatern för att roa och oroa, dvs för att till andra människor framföra ett budskap med ett ideologiskt, politiskt eller religiöst innehåll.

Ämnet skall också ge kunskaper om teaterns och dramats funktioner i samhället, teaterns ekonomiska förutsättningar och organisation. Eleverna skall också få en orientering om teaterns uttrycksmedel, teaterrum, skådespelare, scenografi, dräkter, sminkning, belysning och ljudeffekter. Teaterns uppgifter i dagens samhälle studeras mot bakgrund av strömningar och utvecklingslinjer i teaterns och dramatikens historia.

De fyra huvudmomenten beskriver aktiviteter som på olika sätt är knutna till elevernas förväntningar och behov. De uttrycker aspekter på verksamhetens innehåll och betonar snarare ämnets helhet än dess olika delar. Huvudmomenten bör således inte behandlas var för sig i den ordning de står uppräknade. De bör på olika sätt varvas och integreras med varandra.

Det är viktigt att varje grupp tillsammans med sin lärare söker det arbetssätt som leder fram till de uppställda målen. Någon grupp kanske lägger huvudvikten i sin träning vid rörelsen och dess funktioner, en annan vid improvisationerna, en tredje vid analyser och diskussioner av scenframställningar. Det är naturligt att någon av aktiviteterna kommer att dominera arbetet beroende på gruppens intressen. Men arbetet med ett moment får - hur intressant det än må vara - inte innebära att man utesluter de andra momenten.

Anvisningarna ger en utgångspunkt för uppläggningsen av arbetet också i frivillig dramatik

2.2 Kommentarer till huvudmomenten

2.2.1 Grundläggande övningar

I samtal kan deltagarna träna och utveckla sin förmåga att samarbeta. Samtalet används som inledning till och förberedelse för andra aktiviteter. I samtal får man tillfälle att kommentera och sammanfatta erfarenheter från en övning man nyss genomfört. Förutom att samtalet är en nödvändig

del i för- och efterbearbetningen av det dramatiska arbetet, har det ett egenvärde i det att det utvecklar eleverna individuellt och socialt.

De grundläggande övningarna kan ofta få lekens form. Leken gör det möjligt för ledaren att rikta deltagarnas intresse mot bestämda mål, såsom att träna förmågan att uppfatta och att svara på andra deltagares impulser. I leken kan deltagarna uppleva att de skapar utifrån en känsla av personlig frihet, samtidigt som de ålägger sig den självdisciplin som är nödvändig för samarbetet. I det uppföljande samtalet efter en lek är det nödvändigt att läraren avstår från bedömningar av typen bra eller dåligt. I samtal om hur man upplevt leken blir ändå deltagarna medvetna om att ansvaret för arbetets kvalitet är deras eget.

Övningar som bidrar till att för eleven skapa trygghet i arbetet och i gruppen är avspännings- och avslappningsövningar, kontakt-, associations- och koncentrationsövningar. De kan ske i lekens form eller som teknikövningar.

En förutsättning för att eleverna skall finna arbetet med improvisation och rollgestaltning meningsfullt och stimulerande är att deras förmåga att använda sig av sina egna uttrycksmedel utvecklas. När det gäller förmågan att använda rörelser och tal för att ge uttryck åt känslor och stämningar, kan man utveckla denna antingen i lekens form eller i korta, enkla improvisationer. Om det däremot gäller att träna andning och avspänning, att utveckla led- och muskelfunktioner, rytmkänsla och koordinationsförmåga, röstbehandling och artikulation, krävs det särskilda teknikövningar. Exempel på rörelseövningar är uppvärmning, centrala och perifera rörelser, balans- och tyngdpunktsförskjutning, danser och grupperingsövningar. Exempel på talövningar är talkörer, tonbildnings- och artikulationsövningar, rytm- och tempoövningar.

Det är viktigt att grundläggande övningar följs upp av kommenterande samtal. Om dessa alltid knyts till sakfrågan i stället för till den individuella prestationen, utvecklas efterhand ett samarbetsklimat i vilket deltagarna vågar komma fram med nya och okonventionella idéer och lösningar.

2.2.2 Improvisationer

De grundläggande övningarna leder naturligt över till arbetet med fria improvisationer. Förutsättningen eller utgångssituationen anges av läraren. Den kan vara densamma som i en tidigare övning. Medan koncentrationen under övningen inriktas på sinnesupplevelsen och dess uttryck, utvidgas nu inlevelsen och koncentrationen till att omfatta situationens inneboende möjligheter till ett fortsatt händelseförlopp. Svaren på frågorna: Vem?, Var?, Vad?, Varför?, Vart? kan ge eleverna utgångspunkter för att utveckla ett skeende som i sin tur leder till nya situatio-

ner. Olika hjälpmedel för att stimulera fantasin kan vara föremål, musik eller ljud, ett rum, inre eller yttre bilder, rörelser, ord, känslor, drömmar osv.

Läraren kan fungera som igångsättare genom att ange utgångssituationen eller genom att själv gå in i en roll. Antingen som spelledare eller i rollfunktionen kan han påverka skeendet, stanna upp och fördjupa handlingen. Ofta är ett rolltagande inte nödvändigt. Lärarens uppgift blir då att observera och registrera vad som händer. Det är nämligen viktigt att man också efter de fria improvisationerna bearbetar och analyserar deltagarnas känsloupplevelser och reaktioner.

Läraren kan i bearbetningsfasen ställa frågor om tilliten, om samarbetet, om beslutsfattandet i gruppen, om graden av inlevelse och fantasi liksom frågor om trovärdighet och sannolikhet. Men det kritiska förhållningssättet bör inte dominera bearbetningen, objektiviteten får inte döda fantasiglädjen, lustupplevelsen.

Arbetet med de fria improvisationerna är först och främst inriktat på att frigöra den skapande fantasin. Det stimulerar deltagarna till fria associationer, spontana idéer, initiativ och reaktioner. Det övar förmågan till koncentration, till att ta kontakt och hänsyn, till karaktärisering. Improvisationerna ger tillfälle till att upptäcka och uttrycka relationer mellan människor och mellan grupper av människor. Inlevelse i olika livssituationer ger möjlighet till att upptäcka och utforska konflikter på det personliga och det samhälleliga planet. Erfarenheterna under arbetets gång belyses i bearbetningen och bidrar till att öka elevernas medvetenhet.

Detta gäller i än högre grad den förberedda eller undersökande improvisationen, där resultatet skall kunna förmedlas till andra utan att man för den skull tar steget över till en teatral form. De förberedda improvisationerna startar med att gruppen bestämmer sig för att undersöka ett visst problem. Uppslaget till temat kan komma från elevernas egen verklighet. Det kan vara en tidningsartikel eller en litterär text. Man kan lämpligen börja kartläggningen med ett samtal om vad gruppen vet i ämnet, vilka föreställningar man har om problemet.

Därefter antyds en situation där konflikten bygger på problemet. Sedan gruppen enats om miljö och tid, om rollfigurerna och deras bakgrund och viljeinriktning, kan man börja improvisera.

Rolltagarna går in i sina roller. Var och en underordnar sig rollen och försvarar dess agerande. Flera grupper kan arbeta med samma situation, några kan fungera som observatörer. Resultaten redovisas och diskuteras. Deltagarna redogör för vad de upplevt och vad de lärt sig. Det kan vara värdefullt att göra rollbyten, så att deltagarna lär sig de

andra rollfigurernas sätt att argumentera inifrån. Ibland kan man gå tillbaka till utgångssituationen på nytt och summera de nya erfarenheterna. För att få en fullständigare belysning måste gruppen kanske undersöka rollens förhistoria och bakgrund. Kanske måste man improvisera kring en helt ny miljö, där rollfiguren är omgiven av andra roller och förväntningar än i utgångssituationen.

Genom att på detta sätt i arbetet få växla mellan improvisation och gestaltning och observationer och diskussioner kring problemet ökas gruppens kunskaper och insikter om de sociala och mänskliga sammanhangen. Delmålen för undersökningen formuleras. Erfarenhet läggs till erfarenhet. Deltagarna stimuleras att ta initiativ för att finna problemlösningar, för att övervinna hinder i form av låsta attityder och värderingar.

Detta arbetssätt ligger ibland mycket nära rollspelets, vilket eleverna också kan möta i ämnen som psykologi och socialkunskap. Rollspelet kan definieras som ett undersökande arbetssätt, som man ibland kan utnyttja när mer konventionella metoder för faktasökning och inlevelse inte kan användas. Rollspelet kan exempelvis belysa förhållanden i en främmande världsdal, historiska händelser eller framtida handlingsmodeller. Rollspelet kan således bl a användas för att ge inlevelse i konsekvenserna av olika beslut, med andra ord för att ge svar på frågan: - Vad händer om ...? Därigenom kan eleverna utveckla en förmåga att klara av situationer, där de måste fatta beslut som rör deras egen framtid.

Skillnaden mellan improvisation och rollspel är att rollspelet ofta styrs av i förväg bestämda spelregler, som riktar intresset mot det problem man vill undersöka. I allmänhet innebär arbetssättet att deltagarnas identifikation med rollen är mindre än i improvisationen. Improvisationen syftar till en djupare inlevelse i rollfigurerna och till större lyhördhet för deras inbördes samspel. Deltagarna går in i rollerna med sig själva som insats.

Detta får dock inte uppfattas så att arbetet får karaktären av terapi, där deltagarna konsekvent agerar ut sina privata kriser. Gränsen mot psykodramat måste klart markeras, bl a därför att läraren inte är utbildad för detta slags ledarskap. Dramatikgruppen har inte heller formerats i detta syfte.

Improvisationen är en grundträning för kommunikation och gestaltning. Den ger material för människokunskap och självkänedom, samtidigt som den uppövar förmågan att karaktärisera, att gestalta rollfigurer, att bygga upp och visa relationer mellan människor i form av fysiska handlingar. Improvisationen kan i princip inte upprepas. Den kan däremot varieras i det oändliga. Den har en början i en bestämd utgångssituation, men den har ingen i förväg bestämd utveckling. En serie av improvisationer som belyser ett problem

via en rad situationer där en eller flera rollfigurer återkommer och där ett logiskt eller känslomässigt samband föreligger kan självklart knytas samman till en dramatisk berättelse med början, mitt och slut.

2.2.3 Produktion

Erfarenheten visar också att texter som bygger på elevernas improvisationer ofta naturligt leder över till arbetet med en produktion, den teatrala gestaltningen. Gruppen har kommit fram till ett påstående om ett problem och man vill föra det vidare.

Den form man väljer blir beroende av gruppens sammansättning, dess intressen och möjligheter i fråga om lokal och teknisk utrustning, men först och främst av vilken publik man riktar sig till. Gruppen kan bestämma sig för dockteaterns form, för areateaterns eller tittskåpsteaterns, för att göra ett videogram, ett hörspel eller kanske en filminspelning. Innan man bestämmer sig för en produktionsform är det viktigt att besvara frågan: Varför vill gruppen visa just detta för denna publik i denna form?

Arbetet har en materialfas och en gestaltningsfas. Det blir effektivast om gruppen får till stånd en växelverkan, så att man hela tiden prövar materialets hållbarhet, dvs möjligheten att gestalta det i teatral form.

Insamlandet av textmaterial för att belysa temat man valt är tidskrävande. Ofta är gruppen hänvisad till egna texter som improviserats fram och skrivits ned. Eller också hittar man en bit här och en bit där som passar in och får en rad bilder bestående av enskilda scener, dikter, musikstycken, sånger, som det gäller att sammanfoga till ett collage. Någon gång hittar man kanske pjäsen eller scenen som uttrycker just det man vill ha sagt.

Att finna den rätta dramatiska formen är ett krävande arbete, särskilt om eleverna väljer att forma egna texter - men också ett collage av färdiga texter måste ha en struktur för att kunna påstå något eller ge ett budskap till en publik. Vid formandet av materialet kan gruppen ha nytta av att känna till begrepp som tema, anslag, presentation, fabel, huvudhandling, konflikt, spänningsstegring, höjdpunkt, skeenden och vändpunkter. Begreppsapparaten som man har lärt sig vid analysen av dramatisk litteratur blir här ett praktiskt redskap.

I gestaltningsfasen eller när materialet prövats på scenen kan gruppen ha hjälp av att besvara följande frågor: Vilken är huvudkonflikten? Var sker stegringen före höjdpunkten? Finns det en huvudroll? Finns det en motståndare till huvudrollen? Vem eller vad driver handlingen framåt?

Vid rollgestaltningen kan man ha nytta av att ställa exempelvis följande frågor: Vem är rollen? Vad vill rollfiguren? Hur utvecklas den? Vet vi något om figuren innan den

kommer in i handlingen? Vilka medel använder sig han/hon av för att nå sina mål? Vilka motstånd och hinder har rollfiguren att övervinna?

På samma sätt undersöker gruppen dialog och repliker. Kan rollen tala på det viset? Om det står så här i repliken, vilken är då undertexten, dvs det som rollen inte säger, men tänker eller erkänner? Vad säger tystnaden?

Om gruppen arbetar med eget material, leder svaren ofta till att den måste enas om strykningar, tillägg och omskrivningar, innan man har ett hållbart material att iscensätta.

Antingen gruppen arbetar med eget material, med scener ur pjäser eller med hela pjäser kan det vara bra att göra upp ett protokoll över vad som faktiskt sker och markera vändpunkterna mellan olika skeenden. Innan man tar itu med själva iscensättningen, måste gruppen också ha enats om en läsart, i vilken gruppen formulerar sin tolkning av fabeln och lägger fast vad man vill visa med sin produktion.

Därefter kan man börja diskutera utformningen av rummet och spelplatsen. Olika grupper kan ge förslag till scenografi i form av skisser eller scenmodeller som visar arrangemang av scenutformning, dräkter och färgsättning. Gruppen enas om vilket förslag som bäst stämmer med läsarten. Därefter kan man fördela uppgifterna för skådespelare, regi, scenografi samt i den mån man anser dem nödvändiga också för teknik, belysning, sminkning, kulissbygge, målning, rekvisita. Ett tidsschema görs upp och repetitionerna kan börja.

Arbetet med en produktion är en kollektiv process, där var och en i gruppen får bidra med idéer och arbetsinsatser, där det gäller att lyssna till varandra och att underordna sig gruppens beslut. Under arbetet med en produktion når man ofta ett stadium, där ingenting nytt tycks ske och sammanhållningen sätts på prov. Detta ger en god träning i samarbete och arbetsdisciplin. Klarar man provningarna ger arbetet sin belöning.

2.2.4 Teaterbesök och teaterhistorisk orientering

Teaterbesöken och den teaterhistoriska orienteringen är en viktig källa till inspiration för gruppens arbete med konstnärliga uttrycksformer. Momentet kräver en kontinuerlig insats under hela studietiden. Så mycket som möjligt av den tillgängliga aktuella repertoaren på teatrar, i TV och radio, bör bli föremål för diskussion. För många dramatikkgrupper innebär detta tidskrävande resor med studiebesök på teatrarna också under dagtid. Besök på verkstäder och intervjuer med olika slag av teaterarbetare ger inblickar i teaterns maskineri, organisation och funktion i dagens samhälle. Samtalen om föreställningarna gruppen sett bör

så småningom kunna fördjupas till analyser som t ex kan bygga på en kommunikationsmodell. Sändarna är författaren och teaterkollektivet, mediet är teaterbyggnaden och föreställningens utformning, mottagaren är publiken, kritikererna. Sådana föreställningsanalyser kan också redovisas skriftligt, liksom analyser av lästa pjäser insatta i sitt historiska sammanhang.

I samband med studiet av äldre litteratur i ämnet svenska får eleverna på två- och treåriga linjer också stifta bekantskap med dramats och teaterns historia. De bör alltså anses ha en viss bakgrund för de fördjupningar som förberedelserna och efterbearbetningen av ett teaterbesök bör stimulera till. Om eleverna i något fall inte har dessa kunskaper, bör man kunna erbjuda någon form av grundkurs i dramats och teaterns historia.

Under kursens gång bör gruppen försöka se och analysera prov på dramatik från den klassiska antiken, från renässansen, klassicismen, naturalismen och 1900-talet. Så långt möjligt bör den aktuella teaterdebatten i teatertidskrifter och dagstidningarnas teaterrecensioner följas och diskuteras i gruppen. Detta förutsätter att eleverna är orienterade om olika teaterteorier. Ju mer av teaterteoretisk bakgrund eleverna tillgodogjort sig, desto lättare kan de ta ställning i den aktuella teaterdebatten. Det är en förutsättning för att de skall kunna formulera sina egna manifest för morgondagens teater.

De teoretiska studierna är således viktiga, men de får inte bli självändamål. Läraren har här ett stort ansvar att tillsammans med gruppen planera för arbetet så att en växelverkan sker mellan teori och praktik.

GENNA BOK TILLNÖN RESEARCHBIBLIOTEKET
INOM FOLKHAUS ÅREN FÖR HINN ÅR

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

II Supplement 81

 Liber
Utbildningsförlaget

ISBN 978-91-76-2150-0
INKL. MOMS

ISBN 978-91-76-2150-0
I
4